

Stellingen behorend bij het proefschrift van Sytske Sötemann:

YAHYA KEMAL BEYATLI
Turkse poëzie in de vroege twintigste eeuw
– een analyse –

1. Ten tijde van de turbulente omwentelingen in het Turkije van de vroege twintigste eeuw, heeft Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) zich in zijn gedichten ontpopt als erfgenaam van het gehele Turkse verleden en tegelijkertijd als erflater voor het huidige en – naar het zich althans voorlopig laat aanzien – toekomstige Turkije. Zijn gedichten maken inmiddels onderdeel uit van het Turkse collectieve geheugen, dat er tevens in ligt opgeslagen.

“Een natie die het besef van haar verleden verliest, verliest geleidelijk haar identiteit.” Aldus Milan Kundera in gesprek met Philip Roth in *Over het vak - Een schrijver, zijn collega's en hun werk*. Amsterdam 2001, 'Milan Kundera', 100-111, 108.

2. Dat Kemal met zijn gedichten niet slechts tot de vroege periode van de vorige eeuw is blijven behoren, niet is bijgezet in de annalen van de geschiedenis, niet ‘nog maar een naam lijkt’, vindt zijn reden in de blijvende hedendaagsheid van deze poëzie, waarin Turken zich – ongeacht hun politieke en/of religieuze voorkeur of sociale status – blijkbaar al bijna een eeuw lang thuis voelen.

Klaus Müller-Richter und Arturo Larcati, ed., *Der Streit um die Metapher - Poetologische Texte von Nietzsche bis Handke. Mit kommentierenden Studien*. Darmstadt 1998, 'Ingeborg Bachmann, interview mit Joachim von Bernstorff, 26.3.1956', 171-174, 173: Bachmann: “(...) denn die Modernität eines Gedichts ist etwas anderes als die Präsenz eines Gedichts, und ich glaube, dass die schönsten alten Gedichte oder Gedichte aus alten Zeiten die Präsenz haben...”

3. *Sis* [Mist] (1902) van Tevfik Fikret (1867-1915) is een unicum in de Turkstalige poëzie. Dit is namelijk het enige gedicht waarin Istanbul *niet* wordt beschouwd als de mooiste stad van de wereld of de meest begeerde geliefde. Deze ‘stad der steden’ wordt hier hartgrondig vervloekt om de alom heersende *inwitte duisternis*, symbool voor het verstikkende, absolutistische klimaat tijdens Abdülhamid II, met in het refrein de oproep:

Örtün, evet, ey hâile... Örtün, evet, ey şehr;
Örtün ve müebbed uyu, ey fâcîre-i dehr!..

Ja, sluier je, o tragedie... Sluier je, o stad van de wereld;
Ja, sluier je en slaap eeuwig.... o hoer van de wereld!..

4. *İstiklâl Marşı* [De Onafhankelijkheidsmars], het volkslied van de republiek Turkije, werd in 1921 geschreven door de islamistische dichter Mehmet Âkif Ersoy (1873-1936), die de islam gewaarborgd wilde zien in de nieuwe staatsvorm. Met dit ideaal voor ogen – een synthese tussen islam en modernisering – schreef hij zijn lied voor de Turks-islamitische natie. Hij moest echter met lede ogen toezien hoe na de vestiging van de seculiere republiek in 1923, de religie naar de ‘huiskamer’ werd verwezen. Desondanks bleef dit volkslied door Atatürk en diens opvolgers tot op heden gehandhaafd.

5. De Turkse poëzie kent ook in de 20ste en 21ste eeuw een hevig en divers leven, waarvan men elders in de wereld nog maar nauwelijks heeft kennisgenomen. Nu er in toenemende mate direct uit het Turks wordt vertaald, kan zij eindelijk een volwaardige plaats gaan verwerven in de wereldliteratuur.

In de introductie van *Understanding Near-Eastern literatures - A spectrum of inter-disciplinary approaches* van V. Klemm en B. Gruendler (eds.). Wiesbaden 2000, schrijven de editoren dat hun boek is ontstaan n.a.v. de geconstateerde lacune in de Vergelijkende Literatuurwetenschap inzake de oosterse literaturen. Ook op dit gebied dient volgens hen ‘de globalisering’ zijn intrede te doen ter wederzijdse bevruchting. De VLW rekent immers ‘de wereldliteratuur’ tot haar onderzoeksterrein, daartoe behoort ook die van het tot op heden veronachtzaamde Midden-Oosten.

6. Evenals de literatuurcriticus, Mehmet Yaşın (*Poeturka*. Istanbul 1995, 54), pleit ik bij de huidige poëzie en andersoortige literatuur voor het gebruik van het attribuut '-talige'. Immers, niet de oorsprong of nationaliteit van de auteur is van belang, maar de taal, waarin het werk geschreven is, bepaalt het literaire thuis van een tekst. Zo behoren de door Marokkanen, Iraniërs, Turken, Koerden e.a. migranten in het Nederlands geschreven werken tot de *Nederlandstalige* literatuur.

Nota bene werd de originaliteit van het Duits van de van origine Turkse auteur, Emine Sevgi Özdamar, al in 1991 beloond met de Ingeborg Bachmann Prijs.

7. Poëzie is van alle tijden, omdat zij bij uitstek niet gebonden is aan één bepaalde vorm van geheugenopslag en bovendien de grootst mogelijke vormbeweeglijkheid bezit. Zij reist immers al sinds mensenheugenis op velerlei wijzen met ons mee: a. oraal – vóórdat het schrift bestond, maar ook ten tijde ervan (zoals nu o.a. performance poetry); b. schriftelijk – op steen, blad, hout, perkament, linnen en papier; en c. elektronisch. Zo blijkt in elk geval voor de poëzie ieder 'geheugenmateriaal' een uitdaging voor nieuwe experimenten.

De jury van de VSB-poëzieprijs 2003 heeft dat gelukkig erkend met het lauweren van Tonnus Oosterhoff voor zijn 'interactieve' bundel met cd-rom: *Wij zagen ons in een kleine groep mensen veranderen*. De Bezige Bij 2003. Zie ook de website: www.tonnusoosterhoff.nl

8. Wellicht moet men concluderen dat Atatürk in Turkije te vroeg is begonnen met zijn – van bovenaf opgelegde en niet altijd zonder geweld gehandhaafde – culturele modernisering. Immers, de materiële basis daarvoor ontbrak, waardoor men zich op drijfzand bevond en zich ten behoeve van een identiteit moest zien vast te klampen aan waarden van ofwel een voorbije tijd, ofwel een nog niet gerealiseerde toekomst

9. Ik onderschrijf de door de paleontoloog Stephen Jay Gould zo bondig onder woorden gebrachte theorie, dat het verschijnsel op deze aarde dat leven heet, het gevolg is van 'een combinatie van contingentie en evolutie'. Elke poging om hieraan een hogere zin te verlenen komt voort uit het menselijk onvermogen dit wereldse bestaan te aanvaarden als een eindige nietigheid.

'een broodkruimel (is de mens), op de rok van het universum'.
Lucebert, regel uit het gedicht 'Ik tracht op poëtische wijze' in de bundel *Apocrief/ De analphabetische naam*. Amsterdam 1952.

10. De jarenlange ontkenning van de toenemende segregatie in onze steden, door arrogante beleidsmakers in hun witte wijken, is de oorzaak van de feitelijke apartheid in Nederland: zwarte en witte wijken, waarvan de zwarte en witte scholen een direct gevolg zijn. Er is maar één weg uit deze negatieve spiraal: niet 'wegsturen en weren' – dat leidt slechts tot verplaatsing, afkeer en illegaliteit –, maar 'opvangen en investeren' in onderwijs en werkgelegenheid en daarmee in de toekomst van een onvermijdelijk geglobaliseerde samenleving.

Zie ook: Jan Rath, *Minorisering: de sociale constructie van 'etnische minderheden'*. Amsterdam 1991. (Mede n.a.v. de eerste actie tegen zwarte en witte scholen, die in 1986 in Rotterdam werd gevoerd door overwegend Turkse en Marokkaanse ouders, t.b.v. een geïntegreerde toekomst van hun kinderen in de Nederlandse samenleving).

11. Pas wanneer Rotterdam de migranten, van wie een groot deel hier inmiddels is geboren en getogen, even hartelijk in haar armen sluit als zij deed met Desiderius Erasmus, eert deze stad 'haar geleerde' niet langer louter in brons en naam, maar tenslotte tevens in diens humanistische geest.

N.B. De uit een onwettige verbintenis van een priester en de dochter van een natuurkundige in 1466 te Rotterdam geboren Desiderius Erasmus (Roterodamus) zou, nadat hij op zijn negende zijn geboortestad verliet, er in levende lijve nooit terugkeren. Desalniettemin werd hij Rotterdammer bij uitstek.

12. En overigens ben ik van mening dat Rotterdam ten spoedigste dient te worden verrijkt met een volwaardige, op Rotterdamse leest geschoeide, Letterenfakulteit.